

Pasi "Sleeping" Myllymäki / Maanalainen Kaitaelokuva

Syntymävuosi:
1950

Ammatti:
Graafinen suunnittelija (nykyisin eläkkeellä)

Lehden perustiedot

Olitko päätoimittaja? Jos et, kuka oli? Mikä oli Sinun roolisi:

Olin päätoimittaja, itse asiassa olin ainoa todellinen tekijä koko lehdessä. Tein kaikki tekstit ja kaikki piirroset. Lisäksi jälkikäsitteilin käsin jokaisen yksittäisen lehden/kasetin (leikkasin, panin oikeaan järjestykseen ja nidoin). Oman nimen lisäksi esiinnyin lehden toimitusluettelossa useilla taiteilijanimillä kuten Kai "Pantse" Kiiskelä, hänen kaksi siskoaan Sirpa "Zeri" Kiiskelä ja Miia "Minski" kiiskelä, Retsi Koivusalo, 22 Ojala jne. Toimituskunnassa esiintyvä elokuvieni kuvaaja Risto "Legenda" Laakkonen on todellinen henkilö mutta hän ei osallistunut lehden tekoon millään lailla.

Asuinkunta lehteä tehdessä:

Kalvola (littala)

Mihin yhteiskuntaluokkaan koit perheesi kuuluvan:

Olen alun perin kotoisin janakkalalaiselta lypsykarjatilalta, siis maanviljelijäperheestä. Mutta naimattomana graafisena suunnittelijana littalan lasitehtaalla kuuluin alempaan toimihenkilöluokkaan.

Aktiiviset lehtivuodet:

Julkaistujen numeroiden määrä (lehtien tarkkuudella eriteltynä):

Yhdeksän numeroa, joista vain 4 ilmestyi lehtenä, 3 ilmestyi omakustanne-c-kasettina (Sleeping & the Beds) ja 2 ilmestyi super-8-kaitaelokuvana:

MK 1 ilmestyi lehtenä 16.3.79

MK 2 ilmestyi lehtenä 10.6.79

MK 3 ilmestyi lehtenä 3.9.79

MK 4 ilmestyi super-8-elokuvana

MK 5 ilmestyi lehtenä 5.5.80

MK 6 ilmestyi c-kasettina (Sleeping & the Beds, Unettava demo)

MK 7 ilmestyi c-kasettina (Sleeping & the Beds, Euro-ohjusten laulukilpailu)

MK 8 ilmestyi super-8-elokuvana (nukkuvien puolueen presidenttiehdokkaan Sleeping Myllymäen "vaalivideo")

MK 9 ilmestyi c-kasettina (Sleeping & the Beds, Sukella sovinnaisuuteen)

Numeroiden painosmäärät:

En muista tarkkaan. Muistan vain tärkeät asiat. Pääasia että painosmäärä tuntui sopivalta. Lehtien painosmäärä oli aina muutama sata, enimmillään muistaakseni 500. Kasetteja teetin Hgissä (en muista firman nimeä) muistaakseni 100 kpl. Super-8-elokuvista on olemassa vain originaalit, jotka

on nyttemmin myös digitoitu DVD-muotoon.

Numeroiden painopaikat:

Lehdet painatin kaikki Hämeenlinnassa pikaoffset-painossa nimeltään Tehoprint Oy. Kasettikopiot teetin Hgissä (en muista sen firman nimeä, koska muistan vain tärkeät asiat, eh tai jotain).

Jakelu (kirjeitse, jakelijan kautta, keikoilla yms.):

Mitään jakelijaa en käyttänyt. Aluksi jaoin lehtiäni ilmaiseksi mm. Hgin Kaivopuiston ilmaisrockkonserteissa. Hyvin paljon lähetin sitten kirjepostitse postimerkkien hinnalla tai vaihtokauppana saamilleni muille pienlehdille, joita posti toi runsaasti. Ilmaisia pikkuilmoituksia (huvittavia mainoksia) moni pienlehti (myös MK) lähetti Soundin ja Kompostin osastoon muut "lehdet".

Lehti

Miten kuvailisit tekemääsi lehteä?

Lehdessä oli paljon sloganimaisia kuvailuja itsestään tyyliin:

- kuivan yleislehdistön virkistävä vaihtoehto
- ikimuistoinen kellarilehti
- epäsovinnaisjulkaisu
- nuorten alakulttuurieksplorsion helmi
- Suomen varastamisenarvoisin lehti
- arvokas taidehistoriallinen paperikasa
- virallisesti tätä ei ole olemassa
- me elämme nyt, muut muistelee, kauhistelee tai haaveilee
- super-8 against idiotism
- kiellettyjen, liian kokeellisten, liian ENERGISTEN kaitaelokuvien (magneetti)äänenkannattaja

Kuvailisin lehteä myös näin:

Piirroskeskeinen, ideoitu pitkään varsinkin visuaalisesti, tein esim. MK3-numeroon paljon pohjatyötä käymällä useita kertoja liittalasta Hgin Taidedeollisen korkeakoulun kirjastossa tuntikausia tutkimassa alan kansainvälisiä graafisen suunnittelun ammattilehtiä. Imin vaikutteita, keräsin ideointimatskua ja tein tuhattomasti pieniä piirrosluonnoksia päässäni syntyneistä ideoista. MK-lehtien kirjoitukset ovat lyhyitä ja tiivistettyjä, kuin sähkösanomaa. MK-lehden painojäljen hämmästyttävä terävyys ja 'täyteläinen musta' johtuu paitsi pikaoffset-painatuksesta, myös siitä, että liittalan lasitehtaan visuaalisen osaston kellarissa oli käytössäni rerokamera. Tein piirrokset isompaan kokoon tussilla ja sitten pienensin rerokameralla. Näin sain ensiluokkaiset asemoimani A4-originaalit Tehoprintin pikaoffsetia varten. Vasta jälkikäsitelyssä (saksimisessa ja nitomisessa), jonka tein käsin, lehden kooksi tuli A6.

Mistä tuli innostus lehden tekoon?

Innostus tuli lähinnä kolmelta taholta:

1. - kiitos muille pienlehdille, erityisesti Hilse-lehdelle, joka näytti esimerkkiä ja kehotti "tehkää omat lehtenne"
2. - punkrock innosti, erityisesti Eppujen aknepop ja maximum
3. - innostukseni pohjalla oli varhainen kiinnostukseni omaan "kynällä luomiseen", tein pieniä omia "vitsikirjoja" jo hyvin nuorena

Oliko lehdellä tai sen teolla tavoitteita? Millaisia?

Taloudellisesti en pyrkinyt missään vaiheessa saamaan edes omiani takaisin. "Me ei tehdä rahaa vaan taidetta!" Pääasia mulle oli se, että lopputulos oli minusta hyvä. Sen eteen olin valmis innostukseni voimalla käyttämään paljon luomistunteja, lähes kaiken vapaa-aikani. Tavoite oli olla tyytyväinen siihen, kun näki (kuuli) sen lopulta valmiina. Tulosten ollessa hyviä sain sitten sitä kautta arvostusta ja yhteyksiä moniin muihin samanhenkisiin punkfanzinisti-tyyppeihin.

Miten tutustuit punkkiin ja miten punk vaikutti lehteen?

Eppujen kahden ekan LP:n kautta todella innostuin. Kun sitten näin lavalla eput, pellen jne. olin aktiivisesti mukana ilman että mitenkään piti ponnistella. Mikko Montosen ensimmäiset punkkirjoitukset Soundissa avasivat mulle punkin juuria ja ydintä hienosti. Se, että olin keskimäärin muita punk-faneja vanhempi, teki minusta varmasti analyttisemmän ja katselin muita enemmän koko silloisen nuorisoliikkeen kokonaisuutta. Liitin punk-aatteen sen ajan suurien aatteiden (rauhanliike, naisliike ja ympäristöliike) rinnalle.

Punk vaikutti sekä lehteni ulkoasuun että puhekieliseen sisältöön paljon. Lehden c-kasettinumerot ovat eräänlaista riisutuun soinnuun operoivaa akustista älykköpunkkia, jolle annoin nimen slunkrock.

Millainen oli pienlehtien tekijöiden yhteisö? Millainen naisten rooli yhteisössä oli?

Yhteisöllisyys muodostui lähinnä yksilöistä, jotka kommunikoivat tosi ahkerasti pääosin postitse lehtien välityksellä. Kirjeenvaihto satojen eri pienlehtien välillä oli tosi runsasta. (Se oli silloista some-kulttuuria, verkostoitumista.) Rockfestivaaleilla ja rock-konserteissa tapasi usein muita pienlehtentekijöitä ja yhteenkuuluvuudentunnetta oli ilmassa. Komposti järjesti pienlehtien tekijöiden tapaamisia, esim. Lepakossa 1979.

Naisten rooli yhteisössä?

Pienlehtiyhteisössä naisten rooli oli valitettavasti vähemmistössä oleminen. Pienlehdistä arvioni mukaan vain korkeintaan 5 % oli naisten toimittamia. Mieleeni tulee mm. Täh? -lehden Esta ja Nuija, ja turkulainen Anne Lee Nygren, joka on tehnyt vuosikymmeniä hyvin monia pienlehtiä, hän aloitti niiden tekemisen jo ennen vuotta 1978.

Punkrock on aika miehistä musaa. Ympäristöliikkeen lehtien toimituksissa oli naisia enemmän, mainittakoon keskeisimmistä mm. Heidi Hautala. Naisten rooli oli varmasti noina aikoina paranemassa, koska naisliike oli yksi sen ajan tärkeistä nousevista aatteista.

Millainen oli suhteesi korke- ja pop-kulttuuriin pienlehtivuosina?

Kuvataide korkeakulttuurina (ja pop-kulttuurina) on aina kiinnostanut kovasti, pienestä pitäen. Pop-kulttuuriin oli lämmin suhde beatlemanian ajoista lähtien. Warhol ja kokeelliset elokuvat kiinnostivat, samoin jo amerikkalaiset hippiajan underground-happeningit ja -lehdet. Korkeakulttuurin joitakin muotoja vierastin ja pidin "liian hienostelevina", en tuntenut niihin vetoa. Ihailin tosin klassisen musiikin monia sävelmiä ja tapailin niitä usein kitaralla. Pienlehtivuosina koin tietoisesti (ja emotionaalisesti) pienlehdistön olennaiseksi osaksi sen ajan nuorisokulttuuria.

Entä politiikkaan?

Tutustuin mm. Kaivopuiston ilmaiskonserttien yhteydessä 70-luvun lopulla vihreisiin ydinporukoihin jo paljon ennen kuin syntyi vihreä puolue. Olin melkein sisäpiirissä, esim. kuulin Lepakon valtaukselta päivää ennen kuin se tapahtui. Itse valtauksessa en ollut mukana enkä Kojärvelläkään. Mutta olin innokkaasti hengessä mukana.

En ole koskaan ollut minkään puolueen jäsen enkä varmaan koskaan tule olemaankaan. Pienlehtiäikainen nuorten suhtautuminen politiikkaan oli kai samanlainen kuin mulla: inhottiin jäykkiä vanhoja liian samanlaisia harmaita puolueita, jotka yököttävästi keskittyivät poliittisen vastustajapuolueen kamppailuun, vaikka olisi pitänyt hoitaa tuoreilla tavoilla ihmisten YHTEISIÄ asioita. Ja vanhojen puolueiden olisi pitänyt tajuta ympäristöuhat ja sateenkaari-ihmisten

perusoikeudet. Mutta eivät tajunneet! Yäk! Yäk! Yäk!

Mihin lehden tekeminen loppui? Millaisia vaikutuksia lehdellä oli myöhempään elämääsi (esimerkiksi ystäväpiiri, arvot, ammatti)?

Ammatti mulla oli jo ennen pienlehtiä, joten siihen se ei vaikuttanut. Arvoihini se varmasti vaikutti positiivisesti, koska pohdiskelevimmat pienlehdet tulivat älykköjen ja asiantuntijoiden fiksuja aivoituksia. Se kaikki vaikutti myös niin että tuli uutta vireäpäistä tuttavapiiriä. Syntyi muutamia kestäviä pitkäaikaisia ystävyssuhteita, jotka jatkuvat edelleen.

MK-lehtien tekeminen loppui vähitellen luonnollisesti. Tavallaan olin saavuttanut oman huippuni. Suurin innostukseni kesti avarasti katsoen 10 vuotta (vuodet 1976-85). Sen jälkeen tavallaan kaikki oli vähäksi aikaa annettu ja moneen suuntaan olin edennyt. Lehtien lisäksi oli tullut luotua kokeellisia lyhytelokuvia 50 kpl, tehtyä omaa omakustannemusiikkia ja kirjoitettua runsaasti lehtijuttuja. Oli aika rauhoittua ja miettiä elämälle uusia sisältöjä ja suuntia.

JATKOKYSYMYKSIÄ

1. Oliko punk vain musiikkia ja musiikki vain punkkia?

- Luulisin, että punk oli ja on monen muun ohella MYÖS MUSIIKKIA. Punk alkuaikoina oli asenteeltaan sellaista musiikkia, jota ei kovin paljon oltu ennen 70-luvun loppua nähty eikä kuultu. Siinä asenteessa oli uutta sen oivaltaminen, että taidoton into on paljon sykähdyttävämpää kuin innoton taito.

Innotonta taitoa rockmusiikissa edustivat stadioneilla esiintyvät ns. mammuttibändit (Yes, Pink Floyd, Genesis jne. jne.). Mainittakoon, että Pink Floyd oli alkuaikoinaan varsin kokeellinen ja eräänlaista esi-uutta aaltoa. Mammuttibändejä leimasi 70-luvun lopulla mm. valtava koneisto, kiertuerekkujen suuri määrä ja se, että bändin ja yleisön välissä oli melkoinen etäisyys.

Nuoret tyypit, jotka halusivat bändiin, näkivät mammuttibändit itselleen mahdottomina vaihtoehtoina - eikä vähiten siksi, että niihin päästäkseen olisi pitänyt treenata soittamista vuosikausia. Nuoret tyypit pyrkivät keskittymään olennaiseen ja yksinkertaiseen ja saamaan kontaktin yleisöön. Suurten nimibändien muututtua vähitellen suuriksi kilteiksi dinosaurusiksi oli syntynyt laaja sosiaalinen tilaus pienemmille nopealiikkeisemmille Thatcherin ja Reaganin ajan ilkeää vanhoillista todellisuutta paremmin ilmaiseksiville bändeille, joissa soittajat olivat uuden rockia janoavan sukupolven ikäisiä ja joista huokui tuoreutta, sananvapautta, kapinaa ja iskevää raakaa ilmaisun alkuvoimaa. Esa Saarinen on sanonut hyvin: "Punk oli raa'an puolesta ylikypsää vastaan."

Mulle musiikki ei ole koskaan ollut VAIN punkkia. Mä olin teini 60-luvun beatlemanian aikaan ja koin "rockherätyksen" silloisesta rockista, jota ei sanottu rockiksi vaan popmusiikiksi. Tunsin nimeltä "kaikki" silloiset, vars, englantilaiset, bandit. 70-luvun alkupuoliskolla innostustani pitivät hyvin yllä mm. Cream ja Jimi Hendrix, joka elää aikaansa edellä olevassa musiikissaan yhä.

Punkin tullessa 1977 täytin jo 27. Innostuin punkista niin paljon osin siksi, että olin varsin myöhäiskypsä persoonallisuus, sellainen ujo poika jolle hurja seikkailullinen nuoruus oli jäänyt kuin säilykkeenä sisälle ja odotti "myöhäiskukintaansa".

2. Miten koit siirtymän hardcore-aikakauteen vuoden 1982 paikkeilla?

- Punkin hard core vuoden 1982 paikkeilla oli punkin ensiaaltoa seuranneen sukupolven ottama loogis-anarkistinen askel vielä pidemmälle punk-asenteen uumeniin. Siinä oli selvää irtiottoa siitä, mitä tuolloin jo melkein edustin eli 32-vuotiaiden setäihmisten punk-käsitystä.

3. Mainitsit varhaisen kiinnostuksesi amerikkalaisiin underground-lehtiin. Voisitko nimetä

muutamia? Seurasitko kotimaista pienlehtikulttuuria jo ennen Hilsettä? Täällähän ilmestyi jo 1960-luvun lopussa liuta amerikkalaisen esikuvan innostamia underground-lehtiä, ja 1970-luvulla sitten näitä vaihtoehtolehtiä etenkin Jorma Elovaaran ja Kasvis-ravintolan porukan ympärillä. Kiinnostaisi myös kuulla, miten hiukan vanhempana koit (sukupolvi)kuilun "porkkananpurijoiden" ja "viinanjuojien" välillä, kuten jossain Hilseen numerossa sanailtiin Kompostin järjestämästä ensimmäisestä pienlehtitapaamisesta.

- Amerikkalaiseen hippiajan undergroundiin (sen ajatteluun ja lehtiin) antoi minulle kauniin oppitunnin Jarkko Laineen kääntämä ja toimittama antologiakirja Underground, joka ilmestyi vuonna 1970. Tutkin sitä tosi intensiivisesti ja koin olevani samalla aallonpituudella amerikkalaisten hippien, jippien ja beatnikkien maanalaisen hauskanpidon kanssa, vaikka olin ujo tavallinen hämäläinen maanviljelijän poika Janakkalasta.

Tähti-lehti mulla on ainakin yksi kappale mutta sain sen kai vasta 80-luvulla. Kasvisravintolan väen tekemä Uuden Ajan Aura oli mulle kohtalaisen merkittävä. Tilasin sen kai Kaivopuiston konsertin yhteydessä ehkä vuonna 1978. Se oli mulle ensimmäinen portti nuorten uuteen omaehtoiseen lehdistöön. Hilseen näin vasta sen jälkeen.

"Porkkananpurijoiden" ja "viinanjuojien" kahtiajako oli ilmeisen osuva ensimmäisessä pienlehtitapaamisessa. En ole porkkananpurija (kasvissyöjä) enkä viinanjuoja, vaan kuulun kolmanteen kategoriaan: älykköpunkkareihin. Varmaankin olen lähempänä porkkananpurijoita. Olin itse mukana vasta toisessa tapaamisessa vuotta myöhemmin Lepakossa 1979, jolloin ensimmäiset MK-lehteni olivat ilmestyneet. Muistan sieltä mm. sen kun MK-esittelyni aikana nostin käteni ylös ja "näytin" kaikille MK5-lehteäni ja sanoin: "Kuten huomaatte, se ei ole vielä ilmestynyt."

4. Vaikka sanoitkin, ettet tahdo nostaa esiin omia lehtisuosikkejasi, olisi hauska kuulla ajatuksiasi taitavuuden merkityksestä pienlehtikulttuurissa. Tämä on oikeastaan aika laaja kysymys, koska itseäni on kiinnostanut noissa lehdissä muiden pienlehtien arviot ja ne perusteet, joilla jokin lehti todetaan hyväksi tai huonoksi. Yhtäältähän siinä muodostuu tietynlainen status quo (Hilse & Pahkasika ovat aina yli arvostelun), mutta toisaalta arvioita lukiessa tuntuu välillä ihan mielekkäältä ajatus, jonka esität Hilse-antologian sivulla 286 kommentissasi "pienlehdistä, kritiikistä ja vaikka mistä." Siis tästä: "Pääosin koko pienlehtisysteemissä on kyse siitä että just vanhakantainen huonouden käsite on pistetty uusiks. Vallitsevan korkeekulttuurin käsitys huonoudesta onkin ollu iljettävää valetta yääksshöörppshh..." Samalla kuvaat vaivaa, jonka itse näit lehtien eteen - ja sullahan oli myös graafisen alan koulutus, eli hyvinkin paljon teknistä osaamista. Eihän se välttämättä ole ristiriitaista, mutta minusta tuo ajatus "uudenlaisesta estetiikasta on ylen kiehtova."

- Vuosina -78-82 lehden teon taitavuus sai melko totaalisesti uuden merkityksen esim. Hilse-lehdessä. Hilseen "alkeellisuus" ja samalla innostavuus oli uudenlaista taitavuutta. Punkin henki huokuu Hilseestä yllättävän hyvin. Hilsettä kuvaa minusta hyvin lause: Ei osattu tehdä lehteä mutta kuitenkin tehtiin ja onnistuttiin loistavasti. Osa punkbändeistä toteutti aivan samaa: Ei osattu soittaa mutta kuitenkin soitettiin ja onnistuttiin loistavasti. Into oli punkissa erittäin paljon tärkeämpi kuin taito. Pienlehdissä mua ilahdutti mm. juuri se, että tukahduttava ja sairas osaamisen ylikorostaminen oli onneksi päättynyt! Punk merkitsi ennen muuta uutta asennetta. Esa Saarinen sanoi noina vuosina osuvasti : "Virheissä on poweria!".

Se, että "näin paljon vaivaa" MK-lehtieni eteen, on minusta vähän väärä ilmaisu. Miltään vaivalta se ei tuntunut. Se oli suurta innostusta. Oli helpompaa tehdä kuin olla tekemättä. Se, että olin vuonna 1976 "valmistunut" Lahden taideteollisesta graafiseksi suunnittelijaksi (ja saman tien päässyt kuuluisan litalan lasitehtaan graafiseksi suunnittelijaksi), ei onneksi estänyt mua omaksumasta punk-tapaa tehdä omaa lehteä. MK-lehden skarpissa painojäljessä näkyy se, että tiesin paljon painotekniikasta. Ehkä minua olisi voinut verrata sellaiseen punk-bändin tuottajaan, jolla oli käytössään suuri tietämys siitä, miten saadaan hyvä soundi. Sitten kun MK6 ilmestyi c-kasettina, olin äänityksissä niin avuton, tumpelo ja tietämätön kuin vain voi olla. Silti vihkiraamatun kokoisella sanelukoneella ja kravattimikillä saatiin aikaan ... ei hyvää soundia vaan jotain

uskomattoman hellyttävää kotikutoista kohinaa, josta Soundi-lehden mukaan ainakin älykköpunkkari Jyrki Siukonen piti. Kohinan seasta välittyi se into, mikä oli tarkoituskin välittää.

Kokeellisen elokuvan alueella on kansainvälisesti havaittavissa mm. sellainen ilmiö, että ulkoinen skarppi osaaminen, tyhjä tekninen taitavuus ja oikeaoppinen elokuvanteon perusnormien noudattaminen häviää jatkuvasti sellaiselle todella aidosti kokeelliselle elokuvalle, jossa on fokus kokonaan teoksen sisäisessä maailmassa ja korvien välissä syntyvissä uusissa ideoissa. Kokeellisten elokuvien tekijät antavat pitkät teknisen skarppiuden diktatuurille. Sama asenne oli jo punkin alkuaikoina nähtävissä. Minusta taitelija on huono, jos hän ei ymmärrä, että taito ilman intoa ei ole vielä mitään.

Punkin syntyminen on minusta yksi hyvä osoitus siitä, että lopulta luominen suorastaan murtautuu väkisin läpi, jos sitä liian kauan yritetään ahtaa jäykkään normimuottiin.

5. Miten suhtauduit monissa pienlehdissä (ja punk-liikkeessä yleisemminkin) esiintyvään "anti-intellektualismiin"? Intellektuelli on monissa lehdissä taajaan käytetty pilkkanimitys, jota käytettiin myös punk-piireissä pyörivistä "snobeista". Tavallaan tuntuu jopa että jo ensimmäisen aallon punk oli jakautunut "älykkö"- ja "katu"-punkkareihin. Ehkä Jyrki Siukonen oli punk-intellektuellin perikuva hyvässä ja pahassa?

- Se kertoo minusta punkin laaja-alaisuudesta, että sen piirissä on sekä intellektuelleja että niitä anti-intellektuelleja, jotka solvaavat intellektuelleja. Punk on joidenkin setä-ja-täti-ihmisten mielestä musiikkina "vähä-älyistä jne." mutta se on näköharha, joka tottumattomalle ihmiselle helposti tulee, kun kohtaa jotain uutta. Mm. jazz, rock'n roll ja beatles-musiikki saivat aikoinaan myös syytteitä "vähä-älyisyydestä", "eläimellisyydestä", "rappeuttavasta vaikutuksesta" jne.

Vaikka koin itse olevani älykköpunkkari (enkä ainakaan nähnyt viinanjuonnissa mitään punkkia tai uutta) niin en kokenut punklehtiä anti-intellektualistisiksi (hirveä sana yäk!). Punkmaisessa purkautumisessa voi olla hyvinkin paljon älyä ja järkeä. Tuona punkfanzine-vuosien kulta-aikoina (-78-82) huomasin usein, miten silmiinpistävän fiksuja ja yksilöllisiä ajattelijoita pienlehtien päätoimittajat olivat.

6. Vielä kiinnostaisi udella sulta painotekniikasta.

- Vain hyvin harva pienlehti painettiin oikealla offsetilla, koska se oli kallista. Moni pienlehti tuolloin vain monistettiin kopiokoneella ja jälki oli enemmän tai vähemmän harmaata. Hyvät laser-kopiokoneet olivat vasta tulossa myöhemmin. Mutta mun onnekseni oli jo vuonna 1979 pieniä firmoja, kuten Hämeenlinnan Tehoprint, jossa oli ns. pikaoffset. Pikaoffset-firmat tekivät paljon A4-mainoslehtisiä kotiin jaettaviksi. Painokset olivat muutaman sadan luokkaa. Painojälki oli suttuisen harmaan sijasta hyvin mustaa ja hinta oli minusta suht edullinen (en muista hintaa, mulla oli silloin suht hyvä palkka litalan lasitehtaalla ja oli hyvin varaa tehdä lähes ilmaiseksi jaettavaa MK-lehteä taloudellisella tappiolla). Koulutukseni antoi mulle hyvät valmiudet tehdä hyvin reppottu (reprokameralla kuvattu) A4-originaali jokaisesta MK-lehden molemmin puolin painettavasta painoarkista, jotka sitten jälkikäsitteilin (saksin ja järjestelin ja nidoin käsityönä itse).